

ŞEHRİN KALBİ CAMİLER

Cemalettin GEZGİÇ

DİB Cami Hizmetleri Daire Başkanı

Yeryüzü mescittir

Allah Resulü kendisini bir muallim olarak tarif etmiştir. (İbn Mace, Mukaddime, 17.) Hz. Peygamber'in ilk vahye muhatap olduğu günden vefatına kadar kendisine gelen vahyin hakikatlerini ashabına öğretim gayreti, bizim için üzerinde en çok düşünülmesi gereken örneği olsa gerektir. Efendimiz her fırsatta ve her ortamda bu vazifeyi bihakkın ifa etmiştir. Peygamberliğin ilk dönemlerinde Erkam bin Ebi'l-Erkam'ın evinde başlayan bu öğretim faaliyetini, Medine döneminde Mescid-i Nebi merkezli olarak her ortamda vefatına kadar sürdürmüştür. Mescid-i Nebi'nin hemen arka duvarında bulunan ve genç sahabilerin İslam'ı öğrenmek ve barınmak için kaldıkları "Suffe", cami ve ilim faaliyetlerinin aynı fiziki mekanda icra edildikleri ilk kurumsal örnektir. Orada Efendimizin tedrisinden geçen sahabiler, Efendimiz'den sonra onun bu örneğinden ve gösterdiği ufuktan hareketle cami kubbesi altında mabet ile medreseyi; ilimle ibadeti birleştirmişler ve bu temeller üzerine yeryüzünün en kutlu medeniyetini inşa etmişlerdir.

Esasen Mescid-i Nebi ekseninde başlayan yapılanma ile kurumsal bir yapının ve formun başlangıcı olan cami ve ilim halkaları Efendimizin bütün yeryüzünü Müslümanlar için mescit olarak tarif etmesiyle bir mekan ve kurumsal yapıya bağlı kalmadan her mekan ve ortamın Müslümanlar için ibadet ve ilim mekanı olduğu ufkunu da bize tayin etmiştir. Bununla beraber hayatın akışı ve ihtiyaçlar gerek camiye gerekse ilim faaliyetlerine uygun mekânları ihdas ettirmiş ve zamanın şartlarına göre bu yapılar kurumsallaşmıştır. Bu kurumsallaşma sürecinde cami her daim İslam toplumunun merkezinde, medrese de hemen onun yanı başında yerini almıştır.

İslam tarihinin ilk yüzyıllarında bu şuurla hareket eden Müslümanlar, cami ve "camia"yı (üniversite) birbirinden ayrı görmemiş ve bütün büyük ilim merkezlerini caminin külliyesi içerisinde toplamış ve muhteşem bir ilmî inkişafın ve coğrafi genişlemenin de etkisiyle tüm dünyaya örneklik teşkil edecek ve çağlara ışık tutacak büyük bir medeniyetin öncüleri olmuşlardır.

Önceleri sıbyan mektebinden medresesine, rasathanesinden kütüphanesine, şifahanesinden aşhanesine kadar ihtiyaç duyulan tüm sosyal kurumları çevresinde toplayan ve tüm

müştemilatıyla tam bir külliye ve yaşam merkezi olan camilerimiz, toplumsal hayata yön veren merkezler oldular. Üzülerek ifade etmeliyiz ki tarihin seyri içerisinde cami ve camianın birbirinden ayrılmasıyla başlayan süreçte; önce ilim, dinî ve fenni ilimler diye tasnif edilmiş ve fenni ilimler cami bünyesinden uzaklaştırılmış, bilahare yaşadığımız yüzyıla gelindiğinde cami yalın bir mescit hüviyetine indirgenmiştir. Oysa cami toplayan demektir ve tarih boyu tüm hayati ihtiyaçları; iman, ibadet, ilim ve ahlak temelleri etrafında toplamıştır.

Modernite çıkmazı

Mescid-i Nebi'den başlayarak şehrin ve hayatın merkezinde olan cami, içeride oluşturduğu inanç ve ahlaki öğretisi ile dışarıdaki hayata rengini vermekteydi. Bugün ise insanlar camiye geliyorlar, bir inanç ve akideye bir fikir sistemine sahip oluyorlar ama dışarıda aşkın olanı öteleyen seküler ve bambaşka bir hayat yaşamak zorunda kalıyorlar. Bu ise insanın dinle ve mabetle ilişkisinde çelişkiler yaşamasına ve insanın huzurunu yitirmesine sebebiyet veriyor.

Adına modernite denilen bu anlayış tüm insanlara tek tip bir hayat dayatmaktadır. İnanç, düşünce ve davranışları tektipleştirirken tüketim alışkanlıklarından yaşam standartlarına neyi, nasıl yapacağımızdan, nasıl kazanıp nerede harcayacağımıza kadar her şeye bizim adımıza karar vermektedir. Bugün batı kültüründen neşet eden bu popüler zihniyet, bize kendince makbul bir hayat tarzını dayatıyor, propaganda ediyor, inandırıyor ve aksi yol tutanı marjinalleşmekle itham ediyor. Kadim olanı yok sayarken yeni yaşam tarzını âdeta bir din gibi algılatıyor. İnsanın acelecilik zaafından hareketle mükâfat ve cezayı dünyada vaat ediyor ve insana tüm duyguları ve hazları bu dünyada yaşamayı salık veriyor.

Oysa İslam, yaratana rağmen insana yaşam standardı dayatan tanrısallara tavır almayı öğreterek ve sadece Allah'ı ilah kabul etmeyi özgürlük olarak nitelendirerek onu hakikat yolculuğuna çıkarıyor. İçerisinde O'ndan başkasına ibadet edilmeyecek mescitlerden hareketle insanın hayatını tanzim ediyor. Hakikat kaynağı olan kitap ve o hakikatin rehberi peygamber ile somut bir yaşam modeli ortaya koyuyor ve ona huzurun ve ebedî kurtuluşun yolunu gösteriyor. Allah'tan başkasına boyun bükmemenin verdiği güven duygusunu ve bu geçici heveslerin ve fani hayatın ötesinde ebedî bir hayatın ve aşkın bir hakikatin varlığını ona hatırlatıyor. İşte bu yaşam modelinin merkezinde iman var, ilim var, ibadet var ve ahlak var. Bu yaşam merkezinin ortasında ilim, ibadet ve hikmeti aynı kubbe altında toplayan cami var.

Bizim medeniyetimizde hayatın merkezinde tüm temel yaşamsal ihtiyaçları bünyesinde toplayan cami vardır. Bu manada cami âdeta şehrin kalbi ve enerji merkezi gibidir. Cami

kalbin vücuttaki tüm kanı bünyesinde toplaması gibi ritmik bir rutinle beş vakit ve her vakit insanı ve hayatı kendisinde toplar, temizler, arındırır ve şehrin kılcallarına geri yollar. Ruhlara enerji verir ve sürekli bir sosyalleşme, huzur ve dayanışma ortamı üretir. Tevhidi öğretir, vahdeti öğretir, bir ve beraber olmayı, kardeşliği öğretir.

Kabul etmeliyiz ki bugün değişen koşullar nedeniyle camilerimiz tarihî fonksiyonlarından bir hayli uzaklaştılar. İfade etmeye çalıştığımız modern hayat yaşam standartlarımızı, toplumsal ilişkilerimizi, mabetle ilişkilerimizi ve öğrenme biçimlerimizi değiştirdi. Bizim değerlerimizi ve mimari anlayışımızı esas almayan çarpık kentsel yapılaşma içerisinde şehrin silüetine damgasını vuran ve sosyalitenin merkezinde olan camilerimiz, bir keşmekeşin içinde kaybolmaya yüz tuttular. Bireyselleşme ise ibadet eden insanların dahi camiyle ilişkisini zayıflattı. Tüm bu olumsuz tabloya rağmen camilerimiz tarihî misyonları ve potansiyelleriyle topluma ve hayata ruh üfleme için bizim gayretlerimizi bekliyor.

Diyanet İşleri Başkanlığının temel misyonu cami ve mescitleri yönetmek ve dinî hayata rehberlik etmektir. Bu çerçevede Başkanlığımız camilerimizin asli fonksiyonlarını kazanmaları için tüm personeliyle birlikte çok büyük gayretler ve özverili çalışmalar ortaya koymaktadır. Tabi ki caminin dışında cereyan eden hayata da dokunmak ve tüm insanlara İslam'ın hakikatlerini ulaştırmak için yine cami merkezli ama cami dışı faaliyetler olarak zikredebileceğimiz ve toplumun tüm kesimlerini kuşatan çok önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bizim bu yazımızda değinmek istediğimiz husus daha ziyade cami içi faaliyetler etrafında zikredeceğimiz bilgiler olacaktır.

Bugün 90 bini aşkın camimizde başta hutbe, vaaz ve irşat hizmetleri olmak üzere; sohbetler ve cami dersleri kapsamında yaygın ve yetişkin din eğitimi ile topluma dinî ve ahlaki erdemlerin kazandırılmasını amaçlayan yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Belki de tüm bu çalışmaların en önemlisi yaz tatillerinde ilk ve ortaöğrenim öğrencilerimize yönelik camilerde düzenlenen yaz kurslarıdır. Bu faaliyet kuşkusuz geleceğimiz olan yavrularımızın körpe dimağlarına en doğru ve gerekli bilgileri ulaştırmak açısından hayati öneme sahiptir.

Toplumumuzun tüm kesimlerine dinimizin temel hakikatlerini en etkili, doğru ve yaygın bir şekilde ulaştırmanın gayreti ile çalışan Diyanet İşleri Başkanlığımız, her yıl ekim ayının ilk haftasında mutlak olarak idrak edilen “Camiler ve Din Görevlileri Haftası”nın ana temasını bu yıl, önemine binaen “Cami ve İlim” olarak belirlemiştir. Hafta dolayısı ile icra edilecek tüm faaliyetlerde kadim medeniyetimizde cami ve ilim merkezli olarak yapılan çalışmaların yeri ve önemi göz önünde bulundurularak camilerimizin ilim ve ibadet merkezi olduğuna dikkat çekilecek, camilerimizi yeniden dinî, ilmî ve toplumsal hayatın merkezine taşımanın önemine

vurgu yapılarak camilerimizin tarihte yüklendikleri misyonu yeniden kazanmaları için farkındalık oluşturulacaktır.

Bu yıl uzunca bir süredir hasret ve özlemle ibadete açılmasını beklediğimiz Ayasofya Camii'nin açılışı vesilesiyle hafta içerisinde "Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi Sempozyumu" icra edilecek, pek kıymetli ilim adamının sunacağı tebliğlerde Ayasofya Camii özelinde tüm camilerimizin ve oralarda icra edilen ilmî faaliyetlerin önemine vurgu yapılacaktır. Ülkemizin tüm il ve ilçelerinde icra edilecek faaliyetlerle de aynı konu çeşitli vesileler ve araçlar vasıtasıyla halkımıza anlatılacaktır. Bu yıl tüm dünyayı kuşatan Covid-19 pandemisi dolayısıyla geniş katılımlı konferanslar ve etkinlikler yapma imkânı olmasa da radyo, tv ve sosyal medya mecralarında halkımızın bilgilendirilmesine gayret edilecektir.

Sonuç olarak ifade etmeliyiz ki cami merkezli medeniyetimizin temelleri iman, ibadet, ilim ve ahlak kaideleri üzerine atılmış ve bu kaideler üzerinde yücelmiştir. Bunlar arasında hiçbir zaman bir ayırım gözetilmemiştir. Ne zaman ki bu kaideler zayıflamış, işte o zaman medeniyet sarayımızın temelleri sarsılmıştır. Bu temelleri sağlamlaştırmaya ve yeniden medeniyetimizi yükselterek tüm insanlığı kurtaracak yeni bir hayatı inşa etmeye mecburuz. Zira artık ifade etmeye çalıştığımız modern hayatın kuşatması altında bizim olmayan iğreti bir hayatı yaşamak zorunda olmadığımızın idrakindeyiz. Bu kentler, bu yaşam tarzı bizim temel değerlerimiz üzerine kurulu değil biliyoruz. O yüzden insanlık, tarihinin en büyük buhranlarından birini yaşıyor ve o yüzden bunca hakikate susamışlık ve çaresizlik içinde kıvranıyor. İnsanlığın düçar olduğu bunalımlardan kurtulması için mensubu olduğumuz hak dinin omuzlarımıza yüklediği sorumluluğun farkındayız. Tüm insanlığa nefes aldırarak bu yeni hayatı cami ve ilim merkezli olarak yeniden bizim kurmamız gerektiğini ve şehirlerimize ruh üflememiz gerektiğini biliyoruz. Tüm insanlık ailesini huzura kavuşturacak ve onları dünya ve ahirette ebedî mutluluğa erdirecek erdemlerle bütün dünyayı buluşturmak zorundayız. Camiyi şehrin ve hayatın merkezi, cami içinde anlatılan hakikatleri de fikirlerimizin ve eylemlerimizin merkezi yapabildiğimizde insan huzur bulacak dünya değişecektir.